

21.Yüzyılda Kimlik, Vatandaşlık ve Tarih Eğitimi

Editörler:

Mustafa Safran & Dursun Dilek

YENİ İNSAN yayınevi

Yeni İnsan Yayınevi - 15
Eğitim Serisi-2

21. Yüzyılda Kimlik, Vatandaşlık ve Tarih Eğitimi
Mustafa Safran - Dursun Dilek

Baskı: İstanbul, Eylül 2008
ISBN: 978-605-0001-12-9

Genel Yayın Yönetmeni: Aytaç Timur
Editörler: Mustafa Safran, Dursun Dilek
Çeviri: Zerda Sönmez
Düzelti: Akif Pamuk -Ramazan Alabaş - İsmail Cem Özkan
Dizgi: Ramazan Alabaş
Kapak: Serap Akçura

Baskı: İdil Matbaası 0 212 674 66 78

Tüm hakları saklıdır. Yayıncının izni olmadan, kısmen de olsa fotokopi, film vb. elektronik ve mekanik yöntemlerle çoğaltılamaz.

© Tohum Yayıncılık Turizm Reklam ve Sağlık Hizmetleri Sanayi Ticaret Limited Şirketi 2008

Yeni İnsan Yayınevi
Tohum Yayıncılık Turizm Reklam ve Sağlık Hizmetleri Sanayi Ticaret Limited Şirketi
Caferağa Mah Sakız Sok No: 20 / 6 Kadıköy İstanbul Türkiye Tel: (0 216) 330 30 64
Fax: (0 216) 345 85 43
yeniinsanyayinevi@gmail.com
newhumanpublisher@yahoo.com
http: //www.yeniinsanyayinevi.com

TÜRK TARİH ÖĞRETMEN ADAYLARININ TARİH EĞİTİMİNDE ANALOJİ ANLAYIŞLARI

Bahri ATA
Gazi Üniversitesi

Giriş

İngiliz romancı Leslie Poles Hartley'in (1953) Aracı (The Go-Between) adlı romanının giriş cümlesinde yazdığı gibi "geçmiş, yabancı bir diyardır. İnsanlar orada pek çok şeyi farklı yapar." Öğrencinin bu yabancı diyarı zihninde canlandırabilmesi için tarih öğretmenleri, sınıf içinde görsel materyaller kullanmakta, müzelere ve tarihi yerlere götürmektedir. Tarih öğretmenleri; sınıf içinde çoğu zaman sözlü ifadelerle, tarih öğretim programlarının da öngördüğü bir şekilde, güncel olaylar ile geçmiş olaylar arasında bağlantılar kurmaktadırlar. Bu bağlantılar yüzeysel bir şekilde iki ya da daha fazla tarihi olayı karşılaştırma ve de benzetme ifadelerini içermektedir. Buna olayların arkasındaki temel ilkenin aynı olduğunu gösterme çabasını da eklemek gerekir. Aslında tarih sınıfındaki bu etkinlikler, tarih öğretmenin analojiye dayalı akıl yürütmesine iyi birer örnektir. Diğer yandan Türkiye'de Tarih 1 ve 2, Öğretim Programları ve tarih öğretmeni yetiştirme yeterlikleri gibi resmi metinlerde "analoji" yerine "bağlantı" kelimesi tercih edilmektedir. Her iki belge, öğrencilerin geçmiş olaylarla güncel olaylar arasında bağlantılar kurma becerisinin geliştirilmesini vurgulamaktadır.

Analoji kelimesi ve değişik kullanımları Yunanlılar tarafından icat edildi. Analoji kavramı orjinal olarak Matematik'te geliştirilmiş bir kavram olup, genel ya da karşılıklı ilişkilere işaret eden oran ya da orantıyı gösterir. Analoji zamanla ilişkiler arasındaki benzerlik anlamını koruyarak, bir ölçüde benzer terimler arasında doğrudan karşılaştırmaya işaret eden anlama gelmeye başladı(Ferre,

1967: 94). Newby ve diğerlerinin (1995) vurguladığı gibi analoji, mantık, felsefe, sosyal bilimler, eğitim, ilahiyat, ticaret, okuduğunu anlama, kompozisyon, bilgisayar programlama, problem çözme gibi pek çok alanda kullanılan bir kavram olmuştur.

Mantıkta, analoji, gözlemlenen benzerliklerden daha derindeki benzerlikleri ve hatta özdeşlikleri çıkarımlamak için başvurulan yoldur. Bu bakımdan çok sayıda yargının ve akıl yürütmenin temeli kabul edilir (Arda, 2003: 26).

Bir felsefe sözlüğünde, analoji belli noktalarda benzerliklerden ve uyuşmalardan başka noktalarda da benzer ya da eşit olduğu sonucunu çıkarma olarak tanımlanmaktadır (Akarsu, 1998: 33).

Bir başka sosyal bilimler sözlüğünde analoji iki şey arasındaki benzerliğe dayanarak, birisi ile ilgili yargıyı diğeri içinde geçerli sayma olarak tanımlanmaktadır (Demir ve Acar, 2005: 18). Aşağıdaki bölümde tarih biliminin, pedagojinin ve tarih pedagojisinin analojiye yaklaşımları kısaca ele alınacaktır.

Tarih ve Tarihsel Analojiler

Genelde tarih metodolojisi ile ilgili kitaplarda "tarihsel analoji" terimi yerine "karşılaştırmalı tarih çalışmaları" kavramı tercih edilmektedir. Profesyonel tarihçiler ele aldıkları olayları kendine özgü (sui generis) olarak değerlendirmektedirler. Tarihi olaylar arasında yaptıkları karşılaştırmalarda da benzerliklerden çok, farklılıkların altını çizmektedirler. Bu konuda ünlü Alman tarihçi Leopold von Ranke, "Her çağ, Tanrı'ya eşit bir şekilde yakındır. Her çağın değeri kendi içinde aranmalıdır." demektedir (Stanford, 1998: 77). 1950 ve 1960'lı yıllarda yazılan eğitim tarihi kitapları Spartalılar ve Atinalılar'ın eğitim sistemleri ile SSCB ve Amerikan eğitim sistemi arasındaki benzerliklere dikkat çekiyordu. Karl Popper (1957) Tarihselciliğin Sefaleti adlı meşhur eserinde analojilerin bu tür yanlış kullanımlarını eleştirmektedir. Michael Stanford (1998: 77) Tarih Felsefesine Giriş adlı eserinde bu konuyu "Analojilerin Tehlikeleri" başlığı altında tartışmaktadır. Stanford; analojiyi, bir şeyi daha basit ve bilinen bir şeyle karşılaştırma olarak tanımlamaktadır. Stanford'a göre, bir tarihi olaya ilişkin düşünceler, serinkanlılıkla sorgulamasını yapmadan başka bir olaya uygulandığında analojiler her zaman tehlikeli olabilir. Bu bağlamda R. W. Fogel şunları demektedir.

"Analojilerin hiç biri tarihte hiç bir şey ispatlayamaz. Analojilerin gerçek tarihteki yeri çok azdır. Analoji düşünmeye ve soruşturmaya bir uyarı olabilir.

Hepsi bu kadar. Bu tür benzerlikler hiçbir şey ispatlamaz" (Stanford, 1996: 73.).

Bazı tarihçilerden farklı olarak dış ilişkiler uzmanları ve gazeteciler yazılarında analojileri coşkuyla kullanmaya devam etmektedirler. Analoji kavramı, özellikle Amerikan dış politikasıyla ilgili makale ve kitaplarda sıklıkla görülmektedir. Bazı Amerikalı uzmanlar da örneğin Jeffrey Record (1998) gibi, tarihsel analojiye dayalı dikkatsiz akıl yürütmelerin Amerikan dış politikası için tehlikeli sonuçları olabileceği konusunda meslektaşlarını uyarmaktadır. Diğer yandan Paul Kennedy gibi tarihçi ve strateji uzmanları Britanya ve Amerika arasındaki pek çok farklılıklara dikkat çekmesine rağmen, Victorya Dönemi ile günümüz Amerika'sı arasında analojiler kurmaya devam etmektedir. Amerikan Ordusu'nun Irak'a girdiği günlerde tarihsel analojiler konusu tekrar gündeme geldi. Pek çok gazete yazarları Saddam, Hitler ve Stalin arasında tarihsel analojiler kurdular. Nagorski (2003: 66), bu konuda düşüncelerini şöyle ifade ediyor: "Mükemmel bir tarihsel analoji yoktur. Her durum farklıdır ve kendi şartları içinde değerlendirilmelidir. Bu şu demektir: tarih, eylemlerimizin olası sonuçlarına sahip olduğumuz tek rehberdir ve tarih, farklı ne olduğu bakımından dikkatli bir inceleme gerektirir. Tarih, Ortadoğu tartışmalarından alınan bir terim olan yol haritası sunmaz. Fakat buna yardım eder. Sadece bir entelektüel alıştırma olarak tarih üzerine tartışmayı reddetmek her zaman bir hatadır. Etkileri pratiktedir ve bazen pek yakındır."

Türkiye'de de Murat Bardakçı ve Soner Yalçın gibi gazeteciler güncel olaylara paralel olarak okuyucularına geçmişte yaşanmış benzer olaylar sunmaktadır. Tarihi pragmatik amaçlarla kullanmaları yetişkinlerin tarihe olan ilgisini de çekmektedir.

Pedagojide ve Tarih Pedagoji'sinde Analojinin Yeri

Özel öğretim yöntemi ile ilgili kitaplarda analoji bir öğretim tekniği olarak ele alınmaktadır. Eğitimsel anlamda analoji, öğrencinin bildiği bir nesne ya da konudan hareketle, bilmediği nesne ya da konu ile yapısal ve işlevsel benzerliklerine dikkat çekerek, karşılaştırmasına dayalı öğrenmesini sağlayan bir öğretim tekniktir. Eğitimsel amaçlı analojilerin dört unsuru bulunmaktadır. Bunlar: taban alan (bilinen kavram), hedef alan (bilinmeyen kavram), bağlaç ve zemindir. Örneğin bir öğretmen, kırmızı kan hücrelerini bir kamyona benzettiğinde -ki her ikisi de temel maddeleri bir yerden başka bir yere bir yol sistemi boyunca taşırlar- analoji kurmuş olur. Bu örnekte öğrenenin önceden bildiği ve kırmızı kan hücreleriy-

le karşılaştırabileceği kamyon taban alandır, öğrenciye öğretilmeye çalışılan hedef alan ise kırmızı kan hücreleridir (Newby ve diğerleri, 1995: 5-6).

Tarih okuyan bir kişi farklı dönemleri, farklı kültürleri ve farklı sosyal sistemleri karşılaştırması gerekir. Bu tür karşılaştırmaların uygun kullanımı tarihsel bilince sahip olmanın bir göstergesidir. Tarihçiler, tarihsel açıklamalarda analojileri tehlikeli bulmakla beraber, tarih öğretmenleri sınıflarında analoji kullanma ihtiyacı hissederler. Tarih öğretmenleri, tarihsel olguları kendi şartları içinde değerlendirilmesi gerektiğine inanmalarına rağmen, Fen bilgisi dersindeki "Kamyon" örneğinde görüldüğü gibi geçmişi öğrencilerinin anladığı bir dile çevirme sorunuyla karşı karşıyadırlar. Tarih öğretmenleri bilinen şimdiki zaman ile bilinmeyen geçmiş zaman arasında sözlü ifadelerle, ilişkiler kurarak, öğrencilerin karşılaştırma becerisini geliştirmelerine yardım eder.

Türkiye'de 20. yüzyılın başında bile Sâtı Bey gibi Osmanlı eğitimcileri özellikle ilköğretim aşamasında bilinen konuyu bilinmeyen konuyla ilişkilendirmenin önemini kavramışlardı. Sâtı Bey ve meslektaşları, İstanbul Darülmuallimini'nin Tatbikat Mektebi için örnek tarih dersleri hazırlamışlar ve uygulamışlardı. Örneğin ilkokul çocukları için hazırlanmış İstanbul'un Fethi adlı bir ders örneğinde Sâtı Bey, Ortaçağ kentinin savunma önlemlerini çocuğun kendi evinden yola çıkarak çocuğa kavratmaya çalışmaktadır (Sâtı, 1909: 96).

Daha güncel araştırmalar Türk tarih öğretmenlerinin sınıflarında tarih derslerinde, bağlantı kurmaya çok önem verdiklerini göstermektedir. Bu çalışmalardan biri de Çaydaş'a aittir. Çaydaş (2003: 74;80-83) yüksek lisans tezinde tarih öğretmenlerinin öğrencilerinin tarihsel düşünme becerilerini geliştirmek için kullandığı etkinlikleri ele almaktadır. Deneyimli tarih öğretmenlerinin kurdukları bağlantılar üç düzeyde ele alınmaktadır: Birincisi aynı dönemdeki bir olayın başka bir olayla bağlantısı, ikincisi bir olayın başka bir dönemdeki olayla bağlantısı ve üçüncüsü bir olayın günümüzdeki bir olayla bağlantısıdır. Çaydaş'ın gözlemlediğine göre bir öğretmen, her ikisinin yabancı dil bilgisini vurgulayarak, Fatih Sultan Mehmet ile Mustafa Kemal Atatürk'ün eğitimsel geçmişleri hakkında öğrencilerine bir soru yöneltmiştir. Üstelik bu tarih öğretmeni, Osmanlı'nın dirlik sistemi ile İsrail'deki Kibbutz sistemi arasında benzerliklere değinmiştir. Ayrıca I. Meşrutiyet konusunda Magna Carta'yı ele almıştır. Başka bir tarih öğretmeni, Osmanlı sadrazamı ile günümüzdeki başbakanın benzer görevler yaptığını ifade etmiştir. Osmanlı Kültürü adlı ünitede bir öğretmen, "Osmanlı kazaskerinin görevlerini bugün kim yapıyor?" diye öğrencilere soru yöneltmiştir.

Etkin bir öğretim aracı olarak analojilerin, kavrama ve hatırlamayı arttırdığı-

na yönelik lehte ve aleyhte araştırmalar vardır. Örneğin Almuqate (1996), insan fizyolojisi üzerine yapılan analojilerin etkisine yönelik çalışmasında analojilerin öğrencilerin hatırlamasını kolaylaştırdığını; fakat öğrencinin kavramasını kolaylaştırmadığı sonucuna ulaşmıştır. Young and Leinhardt'ın (1998) Amerikan lise öğretmenlerinin dilsel analojileri ve metaforları nasıl kullandığını ortaya çıkarmaya yönelik çalışmaları tarih eğitiminde önemli bir yere sahiptir. Young and Leinhardt analojiyi bilinen kavramlarla (taban alan), bilinmeyen kavramların (hedef alan) yapılarının haritasını çizen dilsel bir karşılaştırma olarak tanımlamaktadır. Onlara göre, öğrenmenin pek çok biçiminde yeni bilgilerle bilinen arasında bağlantı kurmayı sağlayan analojiye dayalı düşünme tarzı kullanılmaktadır. Bu araştırmacılar, öğretmenlerin kullandıkları Demir Perde, Domino teorisi gibi özel kavramları da analoji olarak kabul etmektedirler. Young and Leinhardt, öğretmenlerin Amerika'da demokratik fikirlerin yayılmasını anlatmak için kullandıkları "yaban çiçeklerinin büyümesi" metaforunu da analoji olarak kabul etmektedirler. Onlara göre en iyi tarih dersi öğrenciyi analojileri anlamaya ve kurmaya iten derslerdir. Bu analojiler, tarihsel kavramaya katkıda bulunduğu gibi tarihsel analojinin ne zaman kullanılacağı ve kötü kullanılmamasına yönelik duyarlılık da geliştirmektedir (Kramer, 2001: 95-96).

Öyle görünüyor ki tarih öğretmeni üç anlayışla kuşatılmış bulunmaktadır. Birincisi her tarihsel olguyu eşsiz olarak kabul edip, bu olguların kendi içinde değerlendirilmesi gerektiğini savunan bilimsel tarih yazılarının öngördüğü bir anlayışıdır. İkincisi, tarihsel bilginin günümüz problemlerini çözmede kullanılabileceğini ileri süren pragmatik tarihçilik anlayışıdır. Üçüncüsü de öğrencilerin tarihsel olguları ezberlemek yerine, bilinen ve bilinmeyen konular arasında benzerlikler kurarak, karşılaştırma ve yorumlama becerileri kazanması gerektiğinin altını çizen pedagojik kaygılardır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışma, tarih öğretmeni adaylarının analoji anlayışlarının düzeyini ortaya çıkarmaya yöneliktir. Diğer bir deyişle, tarih öğretmen adayları analoji kurmaya sevk edilirse, ne tür analojiler kurarlar? Sorusuna yanıt bulmayı amaçlamaktayız.

Yöntem

2005-2006 Bahar Dönemi'nde veriler Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören 61 tarih öğretmen adayından toplanmıştır. Bu öğretmen adayları, Tarih Eğitimi Anabilim Dalında 4. ve 5. sınıflarda öğrenim gör-

mekteydi. Örneklemi oluşturan öğrenciler Özel Öğretim Yöntemleri ve Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi derslerini alan öğrencilerden oluşmuştur. Aşağıdaki soruya yönelik olarak bir kompozisyon yazmaları istendi. Öğrencilere yöneltilen soru şudur:

"Tarih, yabancı ve uzak bir diyardır. Bir tarih öğretmeni, bazen öğrencilerin bilmediği bir konuyu, bildiği bir konu ile karşılaştırmasını sağlayarak, analojiye dayalı akıl yürütmesini sağlar. Staj öğretmenlerinizi ve üniversite hocalarınızın tarih derslerini göz önüne getirerek, tarih öğretmeni olarak, bu tür akıl yürütmeyi hangi tarih konusunda kullanabilirsiniz. Bir örnek veriniz."

Bu sorunun yeterince açıklayıcı olduğu düşünüldü. Araştırmacı, araştırma öncesi analojiyle ilgili öğretmen adaylarına hiçbir bilgi vermedi. Öğretmen adaylarının yazıları içerik analizi tekniğine göre analiz edildi ve aşağıdaki kategoriler ortaya çıkarıldı.

Sonuçlar

Aday tarih öğretmenlerinin kâğıtları incelendiğinde verdikleri analoji örneklerinin üç kategoride toplanabileceği görüldü. Birincisi, geçmişteki iki olay arasında yapılan analojiler; ikincisi güncel olay ve tarihsel olaylar arasında yapılan analojiler ve üçüncüsü tarihsel terimleri benzer günümüz terimleriyle açıklamaya yönelik analojilerdir.

Tablo 1'de görüldüğü gibi 32 ifade geçmişteki iki olay arasında analojilerle ilgilidir. 17 ifade güncel olay ve tarihsel olay arasındaki analojiler kategorisine girmektedir. 12 ifade tarihsel terimin öğrencilerin kelime haznesine uygun açıklamasına yöneliktir.

Tablo 1
Anoloji Türleri

Kategoriler	f
Geçmişteki İki Olay Arasında Analojiler	32
Güncel ve Tarihsel Olaylar Arasında Analojiler	17
Tarihsel Terimleri Benzer Güncel Terimlerle Açıklamaya Yönelik Analojiler	12
Toplam	61

1. Kategori: Geçmişteki İki Olay Arasındaki Analojiler

32 tarih öğretmeni adayı bu kategoride analojiler kurmuştur. 21 aday analojiyi, karşılaştırma olarak kabul ederken; 11'i benzerlik olarak algılamıştır.

Tablo 2
Geçmişteki İki Olay Arasındaki Analojiler

İfadeler		f
Taban Alan (Analoji)	**Hedef Alan**	
Magna Carta	Tanzimat	1
Anadolu'nun Türkleşmesi	Rumeli'nin Türkleşmesi	1
Selçuklu Devleti	Osmanlı Devleti	1
Selçuklu Toprak Sistemi	Osmanlı Toprak Sistemi	1
Selçuklulardan Önceki Türk Beylikleri	Osmanlılar Öncesi Türk Beylikleri	1
Babai İsyanı (1239)	Şeyh Bedreddin İsyanı (1420?)	1
Hz. Muhammed'in Veda Hutbesi	İnsan Hakları Beyannamesi	1
I. Meşrutiyet Meclisi	I. TBMM	1
Amerika Birleşik Devletlerinin Kuruluşu	Türk İstiklal Harbi	3
Hudeybiye Antlaşması (628)	Amasya Görüşmeleri(1919)	1
Mecelle	Türk Medeni Kanunu	1
İsviçre Medeni Kanunu	Türk Medeni Kanunu	1
III. Selim'in Reformları	Türk Devrimi	1
Fransız Devrimi	Türk Devrimi	1
Papalık	Halifelik	1
Süveyş Kanalı	Panama Kanalı	1
Troya Savaşı	Çanakkale Savaşları	1
Roma Ordusu'nun Seferleri	Osmanlı Ordusu'nun Seferleri	1
Osman Bey	Mustafa Kemal Atatürk	1
Toplam		21

Bu kategorideki bir kısım öğretmen adayı yine benzer analojiye dayalı düşünme tarzı göstermekle birlikte analojiyi benzerlik olarak algılamışlardır. Onların kurduğu analojiler Tablo 3'de görülebilir.

Tablo 2'de görüldüğü gibi bu tarih öğretmen adayları için analoji karşılaştırma demektir. Bu adaylar geçmişten günümüze doğru kronolojik olarak düşünmektedir. Bu adaylar, öğretim programına bağlı olarak birinci tarihsel olayı öğrencilerin bildiğini kabul ediyorlar ki buna "taban alan" (analoji unsuru) dene-

bilir. İkinci tarihi olay, öğrencilerin bilmediği olaydır, buna da "hedef alan" denebilir. Bu grubun analojiye dayalı düşünmesi Şema 1'de görülebilir.

Şema-1

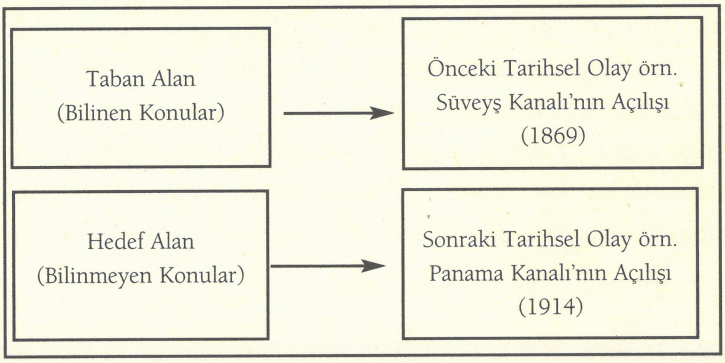

Bu kategorideki bir kısım öğretmen adayı yine benzer analojiye dayalı düşünme tarzı göstermekle birlikte analojiyi benzerlik olarak algılamışlardır. Onların kurduğu analojiler Tablo 3'de görülebilir.

Tablo 3
Benzerlik Olarak Analoji İfadeleri

İfadeler		f
Taban Alan (Analoji)	**Hedef Alan**	
Eski Türklerin Askeri Taktikleri	Modern Türklerin askeri taktikleri	1
Birinci Haçlı Seferi	İkinci Haçlı Seferi	1
İslam Öncesi Türk Devlet Teşkilatı	Osmanlı Devlet Teşkilatı	1
Köktürklerin Devlet Yönetimi	Büyük Selçukluların Devlet Yönetimi	1
Selçukluların Askeri Teşkilatı	Osmanlıların Askeri Teşkilatı	1
Selçuklular Döneminde Anadolu'da Ticaret	Osmanlılar Döneminde Anadolu'da Ticaret	1
Orta Asya Türk Devletlerinin Benzer Çöküş	Nedenleri	1
Ortaçağ Avrupası'nda Feodal Toplum	Abbasiler sonrası Tavaif-i Mülûk Devri	1
İlteriş Han	Mustafa Kemal Atatürk	1
Aydınoğulları'ndan Gazi Umur Bey'in gemileri karadan yürütmesi	Fatih Sultan Mehmet'in gemileri karadan yürütmesi	1
Silistre Müdafaası	Çanakkale Savunması	1
Toplam		11

Tablo 3'te görüldüğü gibi bu tarih öğretmeni adaylarına göre analoji özünde benzerlik demektir. Birinci kategoridekiler gibi bunlar da geçmişten günümüze doğru kronolojik olarak düşünmektedir. Öğrencilerin önceki tarihsel olayı bildiklerinde, sonraki olayı kolayca öğrenebileceklerini düşünmektedirler. Bir öğretmen adayı buna örnek olarak I. Haçlı Seferi ve II. Haçlı Seferini vermektedir. Bazıları analojilerinin gerekçelerini de yazmıştır. Örneğin bir aday şöyle demektedir: "Anadolu Selçuklu Devleti ve Osmanlı Devleti Türkler tarafından aynı topraklarda kurulduğu için eğer bir kimse, Selçuklu devlet kurumlarını biliyorsa, sonra kurulan Osmanlı kurumlarını da çok daha kolay öğrenebilir." Öğretmen adaylarının kompozisyonlarında coğrafi mekânın tarihsel olaylara etkisi vurgulanmaktadır.

Tablo 4
Güncel Olay ve Geçmişten Bir Örnek İfadeler

İfadeler		f
Taban Alan (Analoji)	**Hedef Alan**	
ABD Öncülüğünde Irak'ın İşgali	İtalya'nın Trablusgarp'ı işgali	1
ABD'nin Ortadoğu Politikaları	Şark Meselesi	1
Günümüzde sömürgecilik	19. yüzyılda sömürgecilik	1
ABD'nin Politikaları	1918 sonrası İtilaf Devletleri Politikaları	1
Irak'ta mevcut durum	Osmanlı Döneminde Irak Yönetimi	1
Büyük Britanya'nın Hindistan Politikası	ABD'nin Irak Politikası	1
ABD Öncülüğünde Irak'ın İşgali	Birinci Dünya Savaşı'nın Ortaya Çıkışı	1
IMF politikaları	Düyun-u Umumiye	1
Dünya Bankası Politikaları	Tarhuncu Ahmet Paşa'nın ekonomi politikası	1
AB Müktesebatı	1856 ıslahat Fermanı	1
AB Müktesebatı	Sevr Antlaşmasının Maddeleri	1
AB Müktesebatı	Osmanlı Döneminde Azınlık Hakları	1
AB Müktesebatı	1919 Paris Barış Konferansı	1
Günümüz Olayları	19. yüzyılda yaşanmış olaylar	1
Günümüzde Iraklıların yaşadığı zorluklar	Kurtuluş Savaşında Türklerin yaşadığı zorluklar	2
Saddam Hüseyin	Şeyh Sait	1
Toplam		17

İkinci Kategori: Güncel Olaylar ve Tarihsel Olaylar Arasındaki Analojiler

17 tarih öğretmen adayının kurduğu analojiler bu kategoriye girmektedir. Bu kategorideki öğretmen adayları güncel olayı tarihsel olayın önüne koymaktadır. Bu öğretmen adayları, öğrencilerin yaşadığı güncel olayları referans alıp, bugünden geçmişe doğru bir düşünme tarzı içindedir. Pek çoğu, her olayın aktörleri ve zemininin farklı olduğunu belirtmekle beraber, olayların esas sebeplerinin insan doğası ve ihtiyaçlarının bir sonucu olarak aynı olabildiğini ifade etmektedir. Bu öğretmen adaylarının verdikleri analoji örnekleri Tablo 4'de görülebilir.

Bu öğretmen adayları güncel olayları geçmiş olaylara bağlamak için analojilerin kullanılması gerektiğini düşünmektedir. İkinci kategorideki adayların analojiye dayalı düşünme tarzı Şema 2'de görülebilir:

Şema-2

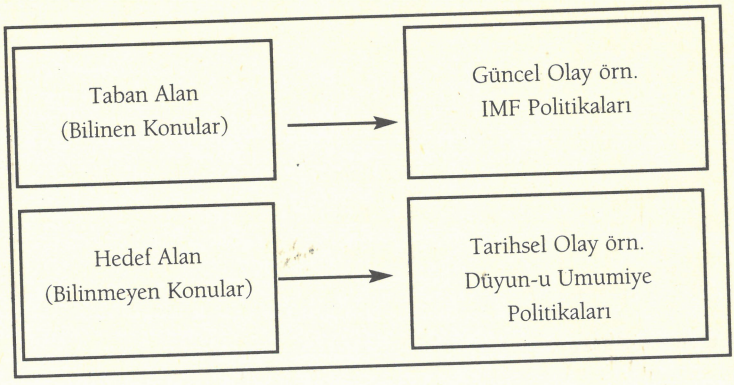

Bu öğretmen adayları için güncel olaylar öğrencinin bildiği taban alandır. Tarihsel olay ise öğretilecek hedef alandır. Bu öğretmen adaylarında pragmatik tarihçiliğin etkisi hissedilmektedir. Diğer yandan bu kategorideki adayların verdiği örnekler insanoğlunun düşünme tarzının ne kadar konjonktürel olduğunu göstermesi açısından da önemlidir. Pek çoğumuz geçmişe günümüz olaylarının etkisi altında bakmayı tercih etmekteyiz. Araştırmanın yapıldığı günlerde Amerika'nın Irak politikası ve Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkileri Türk basının ajandasında en zirvedeki konulardı. Bu kategorideki öğretmen adayları siyasi görüşleri ve güncel olayların sıcak meseleleri altında analojilerini kurmuşlardır.

3. Kategori: Tarihsel Terimleri Benzer Güncel Terimlerle Açıklamaya Yönelik Analojiler

12 tarih öğretmeni adayının kurduğu analoji bu kategoriye girmektedir. Bu kategorideki adaylar eğitim uygulamalarındaki güncellik ilkesine büyük önem vermektedirler. Fakat analojiyi bir dil problemi olarak ele almaktadırlar. İkinci kategorideki adaylara benzer olarak analojilerin tarihin ana aktörü olan insanın doğası ve ihtiyaçlarından kaynaklandığını düşünmektedirler. Bu kategoridekiler tarihsel terimleri öğrenci kelime haznesini göz önüne alarak açıklamaya yönelik analojiler kurmuşlardır. Bu analojiler Tablo 5'de görülebilir.

Tablo 5
Tarihsel Terimleri Öğrenci Kelime Haznesine Uygun Açıklamaya Yönelik Analojiler

İfadeler		f
Taban Alan (Analoji)	**Hedef Alan**	
Köy değirmeni	Fabrika	1
Kampus	Külliye	1
Bakanlar Kurulu	Divan-ı Hümayun	1
Başbakan	Sadrazam	1
Bakanlar	Divan üyeleri	1
Odalar Birliği	Lonca Teşkilatı	1
Ağalık sistemi	Feodalizm	1
Modern Türklerin Cenaze Törenleri	Eski Türklerin Cenaze Törenleri	1
İletişim Devriminin Sonuçları	Coğrafi Keşifler ve Sanayi İnkılabının Sonuçları	1
Günümüzde askere gitme törenleri	Kurtuluş Savaşında Askere gitme törenleri	1
Mevcut anayasa	Geçmiş anayasalar	1
Günümüzde protesto mitingleri	Fransız Devriminde Protesto Gösterisi	1
Toplam		12

Üçüncü grubun analojiye dayalı düşünme tarzı Şema 3'te görülebilir:

Şema-3

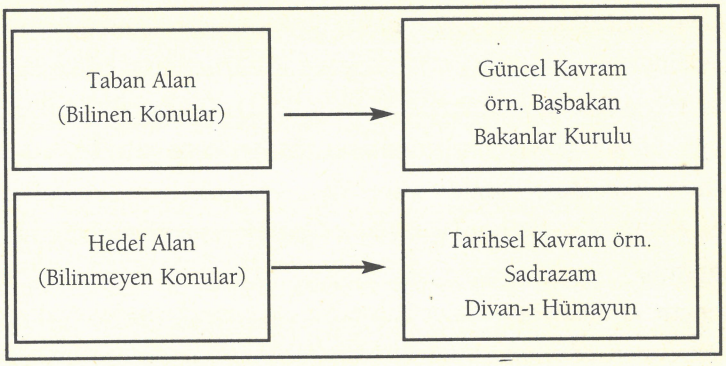

Bir tarih öğretmen adayı diğerlerinden çok farklı olarak, tarih ders kitabı yazarlarının basit indirgemeci tavrından rahatsızlığını şöyle belirtmektedir: "Tarih ders kitabı yazarı "Belediye Başkanı" terimini "Muhtesib" ile aynı anlamdaymış gibi kullanmaktadır. Aslında bu kitap yazarı, Muhtesib'in evrim geçirerek, Belediye Başkanlığı'na dönüştüğünü ifade etmeliydi." Bu öğretmen adayında tarihçi kimliği, eğitimci kimliğine göre daha ağır basmaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Tarih öğretmen adayları, tarihçilik mesleği ile pedagoji bilgisi arasında gelgitler yaşamaktadır. Adaylar, analojilerin bir öğretim tekniği olarak kullanılmasının cazibesiyle bilimsel tarihçiliğin analojiye yaklaşımı arasında bir çelişki hissetmektedirler. Bazıları analojiyi karşılaştırma olarak düşünürken, bazıları da benzerlikleri belirleme olarak düşünmektedir.

Tarih öğretmen adayları genellikle geçmişten günümüze kronolojik olarak düşünmektedir. Onların düşünme tarzında taban alan önceki tarihsel olaylar olurken; hedef alan bir sonraki tarihsel olay olmaktadır. Tarih öğretmen adayları insan doğası ve ihtiyaçları zaman içerisinde değişmediğinden insanların dünyanın değişik yer ve zamanlarında benzer yapılar ve sistemler inşa etmiş olduğunu belirtmektedir. Tarih öğretmen adayları geçmiş ve şimdiki olaylarda coğrafi mekânın aynı olduğu durumlarda problemler ve nedenleri arasında benzer yönler olabileceğini ileri sürmektedir. Bir tarih öğretmen adayı, tarihsel olguları açıklamak için öğrencinin mevcut bilgisini kullanmanın çok önemli olduğunu belirtmektedir. Örneğin bu öğretmen adayına göre öğretmen feodalizmi açıklamaya öğrencinin bildiği ağalık sistemi uygulamalarından hareketle başlamalıdır.

Bu araştırma boyunca iki tür analojinin varlığı da dikkatimizi çekti. Bunlar öğrenilmiş analojiler ve icat edilmiş analojilerdir. Örneğin bir öğrencinin kurduğu İlteriş Han ve Atatürk analojisi öğrenilmiş bir analojidir. Çünkü bu analoji özgün olarak edebiyat profesörü Prof. Dr. Zeynep Korkmaz tarafından ileri sürülmüş, Prof. Dr. Yahya Akyüz de (2004: 13) Türk Eğitim Tarihi adlı kitabına almıştır. Bu analojiyi kuran öğrenci araştırmanın yapıldığı dönemde Türk Eğitim Tarihi dersini almaktaydı. Diğer yandan icat edilmiş analojilerin orijinalliğini belirlemek oldukça güçtür. Çünkü bunlar bizim okuduklarımızın ve dinlediklerimizin bir yansımasıdır.

Yeterince ilginçtir ki deneyimli Amerikalı tarih öğretmenlerinden farklı olarak Türk tarih öğretmen adayları Hitler ve Napolyon'un karşılaştırıldığı dünya tarihi ile ilgili tarihsel analojiler ve "yaban çiçekleri" gibi edebi metaforlar kurmamışlardır. Bu durum dünya tarihiyle ilgili ders sayısının arttırılması gerektiği sonucuna ulaşmamızı kolayca sağlamaktadır. Üstelik tarih öğretmen adayları, bu tür edebi metaforların en iyi örneklerini veren Ahmet Hamdi Tanpınar gibi yazarların romanlarını okumaya teşvik edilmesi gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de bugün Tarih 1 ve Tarih 2 öğretim programları resmi olarak 1945 yılına kadar gelmektedir. Yukarıdaki bulgular tarih öğretmenlerinin güncel olayları da tarih dersinin bir konusu yapacaklarını göstermektedir. Bilimsel olmayan analojilerin önüne geçmek için Çağdaş Dünya ve Türk Tarihi (1945-2000) gibi bir ders sadece sosyal bilimler liseleri programlarıyla sınırlı tutulmamalı, bütün liselere konulmalısı gereklidir.

Üniversitelerde tarih öğretmen adayları tarihsel bilgileri ezberlemek yerine tarihçi gibi çalışmayı, tarih yaparak tarihin nasıl üretildiğini öğrenmelidir. Tarih bölümlerindeki tarih metodolojisi ders saatleri arttırılmalıdır. Tarih öğretmen adaylarının tarihçiyi mutfağında çalışırken betimleyen Türkçe tarih metodolojisi ilgili yeni kılavuz kitaplara ihtiyaçları vardır.

Referanslar

Akarsu, Bedia (1998). *Felsefe Terimler Sözlüğü*. Ankara: İnkılâp Yayınları.

Almuqate, Humood Ahmed (1996) *The Influence of using Analogies in Instruction on Student' Learning*, Michigan State University, Unpublished Dissertation.

Arda, E. (2003) *Sosyal Bilimler El Sözlüğü* İstanbul: Alfa Yayınları.

Çaydaş, E. (2003) *Ortaöğretim 10. Sınıf Tarih Dersinde Tarihsel Düşünme Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Yapılan Etkinliklerin Değerlendirilmesi: Adana İli'nde Bir Örnek Olay*

Çalışması. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova University, Adana.

Demir, Ömer &M. Acar (2005) *Sosyal Bilimler Sözlüğü.* Ankara: Adres Yayınları.

Ferre, F. (1967) *The Encyclopedia of Philosophy*, ed. Paul Edwards, vol I, Newyork: Macmillian Publishing Co.

Gentner, Dedre, Jeffrey Loewenstein And L. Thompson (2003) "Learning And Transfer: A General Role For Analogical Encoding." *Journal Of Educational Pscyhology.*, Vol 95, No: 2, Sf. 393-408.

Kennedy, P.(2002)" Time For An American Recessional?" *Newsweek*, April, p. 98-99.

Kramer, L. (2001) "The Language Of Historical Education" *History And Theory*, Num.40, 90-103.

Küçükturan, G. (2003). Okul Öncesi Fen Öğretiminde Bir Teknik: Analoji *Milli Eğitim*, Sayı: 157, 9-15.

Kütükoğlu, M. (1991). *Tarih Araştırmalarında Usûl.* İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

Lewis, B. (2002) The Dawn After Saddam" *Newsweek*, April, Sf. 46-48.

Nagorski, A. (2003) "Iraq and the Lessons of History." *Newsweek*, April 7.

Newby, T, P. A. Ertner, D. A. Stepich (1995) Instuctional Analogies and the Learning of Concepts, ETR&D (43), 1, 5-18.

Record, J. (1998) "Perils Of Reasoning By Analogy. Munich, Vietnam And American Use Of Force Since 1945." *Center For Strategy And Technology Air War College.* Occasional paper no. 4.

Sâtı Bey (1909) İstanbul Nasıl Fethedilmiştir? *Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası*, No: 3, 96-105.

Stanford, M. (1994) *A Companion to the Study of History.* Massachusetts: Blackwell Publishers.

Stanford, M. (1998) *An Introduction to the Philosophy of History.* Massachusetts: Blackwell Publisher.

Young, K. M., & Leinhardt, G. (1998). Wildflowers, sheep, and democracy: The role of analogy in the teaching and learning of history. In J. G. Voss, & M. Carretero (Vol. Eds.), *International Review of History Education: Vol. 2. Learning and Reasoning in History* (pp. 154-196). London: Woburn Press.

21.Yüzyılda Kimlik, Vatandaşlık ve Tarih Eğitimi

Editörler:

Mustafa Safran & Dursun Dilek

YENİ İNSAN
yayınevi